

พรรณพฤษา

และ

สัตวาภิธาน

อธิบาย

พระนิพนธ์

สมเด็จพระสังฆราช กรมพระวชิรญาณวชิรมงคล

หนังสือพรรณพฤกษากับสัตววิทยานี้ เป็นของพระยา
ศรีสุนทรโวหาร (น้อย) ต้นสกุล อาจารย์ยางกูร แต่งไว้แต่
บวช ๑๗ พระพุทธศักราช ๒๔๒๗ ต้นฉบับสมุดตำหนังสือ
พรรณพฤกษานี้ ได้มาแต่บรรดาหนังสือเก่า ซึ่งพระเจ้าบรม
วงศ์เธอ พระองค์เจ้าประภัสสร ทรงส่งสมไว้มากเรื่อง ยังไม่
ได้เห็นพิมพ์ และในบานแผนกของท่านบอกไว้ว่าเป็นหนังสือ
คู่มือสัตววิทยานี้ซึ่งได้พิมพ์ชนใช้แล้ว ในโรงสกุลพระตำหนัก
สวนกุหลาบในพระบรมมหาราชวัง ข้าพเจ้าจึงขอให้เจ้าพนักงาน
หอพระสมุดฯ ค้นหาฉบับพิมพ์เก่าดวง ๔๓ บินมาได้แล้ว ให้พิมพ์
ขึ้นรวมกันทั้ง ๒ เรื่อง เพื่อประโยชน์ให้เด็กอ่านและทราบศัพท์นก
ศัพท์ไม้ ซึ่งเคยเป็นเพื่อนเล่นของเด็กๆ ในสกุล ประกวดชั้นต่อ

(๔)

กัน ว่าใครจะจำได้มาก และเมื่อข้าพเจ้ายังเป็นเด็กก็เคยเล่น
ประกวดศัพท์หนักศัพท์ไม่ ครั้นเติบโตขึ้น ออกไปอยู่เมืองนอก ก็เคย
เล่นประกวดแข่งขันขอ บ้าน เมือง ทะเล แม่น้ำ ลำธาร
ละหาน ภูมิลำเนา บำ ภูเข ในตำราภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชา
เล่นเช่นเดียวกันในสกุลผู้ตบฝัง.

พรรณพฤกษา

(ตามฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๑)

๐ นบ พระไตรรัตน์แล้ว ภัยพาล
นบ บุรพเทวาจารย์ ก่อเกล้า
นบ สโรปะเทศสถาน สอนสั่ง มาณา
นบ พระคุณพระเจ้า ภูพพนพงศสยาม ฯ

ข้าพเจ้าพระยาศรีสุนทร โวหาร ญาณปริชามาต บรมนาถ
นิตยภักตพริยพาห เจ้ากรมพระอาลักษณ์ คิตรรวบรวมข้อต้นไม้อ
ต่าง ๆ บรรดาที่รู้จักชื่อ คิดเป็นกลอนเรียกว่า “นามพรรณ
พฤกษา” คู่กันกับ “สัตวภิกาน” ซึ่งได้ลงพิมพ์แต่ครั้งก่อน

แลธรรมชาติต่างออกชนในแผ่นดินนั้น แบ่งเป็น ๒ ชนิด
เกิดเป็นต้นชน ลำต้นข้างนอกอ่อน เช่นอย่าง ไม้แดง ประดู่
ชิงชัน เต็งรัง มะเกลือ เป็นต้น เรียกว่า รุกขชาติ ๑ แข็งนอก
ข้างในอ่อน เช่นอย่าง ต้นตาล อ้อย หมากรวม มะพร้าว แล
สรรพหญ้าทุกอย่าง ฤกษ์อ่อนนอกตลอดใน เช่นอย่างต้นกล้วยกิด
เรียกว่าดินชาติ ๑ เป็น ๒ อย่างดังนี้ ฯ

* ตั้งแต่หน้า ๑๘ ในเล่มนี้ จนนจบพรรณพฤกษา ได้ตรวจสอบสมุดคำ
เลขที่ ๔๓ ก้วย (พ.ศ. ๒๕๐๗)

จัดดอกอย่างหนึ่งเป็น ๕ ชนิด คือ รุกขชาติ ๑ ตินชาติ ๑
 ลิตตาชาติหรือวลชาติ เป็นเถาเลื้อย ๑ ศจณชาติ เป็นกกเป็น
 กอ ๆ ๑ สถลชาติ เกิดบนบก ๑ ชลชาติ เกิดในน้ำ ๑ รวม
 ๕ อย่าง ดังน ๆ

จัดโดยอาการแปลกกันด้วยดอกผลเป็น ๕ อย่าง นีรับผล
 ไม่มีดอกผล รือมีแต่ดอกไม่มีผล ๑ บุปผล มีทั้งดอกมีทั้งผล ๑
 กาลิกผล มีดอกผลเป็นคราวเป็นฤดู ๑ อกาลิกผล มีดอกผล
 ติดต่อกันเสมอไปไม่เป็นที่ ๑ อาการต้นไม้เป็น ๕ อย่างดังน ๆ
 เรืองเบตเตลตอย่างน ไม่คุ้มประโยชน์อะไรนัก ถ้า
 ผู้ใหญ่ไม่ต้องเรียน เพราะมีความสังเกตรู้ได้เอง ถ้าเด็กมี
 บัญญาอ่อน ต้องอาศัยผู้แนะนำผู้สอนจึงจะรู้ได้ ถ้ารู้ไวก็เป็น
 เครื่องประดับปัญญาได้อย่างหนึ่ง ชาวพเจ้าจึงควรรวบรวมเข้าไว้
 เป็นหมู่หมวด เพื่อจะไว้สำหรับให้เด็กอ่านพอให้หนังสือแตก
 แลจะได้คิดเคาตามทเลาแจก ตั้งแต่แม่ ก กา ไปจน เกย ตาม
 ลาดบดังน ๆ

๑ นาม แนนเทศไว้

วานตุ หน้อยพ้อ

พรรณ เกทแก่งตำรุ

เรียบถ้วน

พฤษ ษาคัดเชิดชู

ชาติชอ ไวนา

ษา ระพัตมถ้วน

เช่นใช้ในสยาม ๆ

๑ ก กาวามิ่งไม้

กา กะหมายหมับน

จน จบทกแม่สรรด

เกย แจกทสุดพรอง

๑ เป็นคู่เคียงเข้ากับ

ลำดับแม่ ก กา

กน กง กก เรียงมา

จวบตลอดแม่เกยค้น

ยาน ๑๑

๑ ตรากุมาระ

กอกา ว่าดำน่า

๑ จะว่าแต่หมู้ไม้

ไทยใช้ต่อ ๆ มา

๑ จำปาแดงจำปี

เพกาพะวาโพ

๑ ชาลสาละคะ

มะกล่าสามะงา

๑ แกแฉแคะมะคะ

หว่าเปล้าเถาตปัด

มีพรรณ

ใบช้อง

สำเหนียก นามนา

พราเพื่อพอการ ฯ

สัตว์ ภิธาน

แต่ต้น

กค กบ กมเฮย

คิดเค้าควรแกลง ฯ

ข้าเจ้าจะเล่าไขคำ

พอให้จำคำ กอ กา

มีชื่อใช้ในภาษา

แต่กอกามีอะไซ

มะลัดแลย โถ

เหล่าไสนตะโกนา

จำปาตระกูลสาธา

พระยาযาสาระภ

กอสละคะดหมี

เถาเทพมะละกอ

พรรณพฤกษาและสัตว์ภิกษาน

๑ ไซ้เน่ากะเบาปรุ

ระกำสามะลอบ

๑ ประดู่ลำภูไม้

กะพอกอกกะเพรา

๑ ชะบามะค่าชา

ต่อไส้ไกรแคแกร

๑ น้ำเต้าเถามะระ

กระพ้อสมอไทย

๑ กระเช้าสีดำชา

มะไฟไม้มะฝ่อ

๑ มหาสดัมปะคำไก่

สบู่หูปลางา

๑ หนุ่ยาคาดาดูประ

ใครผัวระอาใจ

๑ ไม้ชอกชอกชุกคะ

กอกไม้ไสวดำ

๑ สะแกแลเสาก

เขาวาชาฤาษี

ไม้ยรูไม้สมอ

ไม้ตะคร้อปอกกะเจา

หมูไม้ไล่แลเสลา

กอส่าเล้าเถาพลูแก

สะเดาบ้าคล้าแสม

สระระแห่น้อย โนไฟร

ตาระตะดูไสว

กระท้อไฟลดำไยยอ

โยธะกาแลมะก้อ

ตะกุดต่อตะโกนา

สต้อใหญ่ไซรสาขา

โหระภาหนุ่ยไต้ใบ

เข้าเคล้าคละพะหนุ่ยไซร

ที่หมูใหญ่คือไม้ค่า

เหล้าคคะแลปะหล้า

กอกไฟลดำทำยาดี

โพทะเลกกระท้อม

ท่าเลมทฎฎา

๑ สมอทะเลใหญ่

ระยษ่ม่มะกา

๑ บ้าเลาเปราระตะ

สมอชอดง

๑ มะกล้ำตาหนุเถา

ช่อ ๆ เขาพอใจ

๑ ท่อกอตะไคร้

ไรรณาเข้าศาล

๑ มโนราเข้าค้ำกอ

กระแตไต่ไม้ดำ

๑ สะบ้าใบรี ๆ

สำเล้าเหล้าบุหงา

๑ ทูมานานาหนอ

หนุ ๆ ดูกดี

มีอยู่ใกล้ทธารา

มลิลาแลสาकु

๕ ขกาคละตำแยอยู่

กอชาพลุดไสว

ไบเยาว์ ๆ ไม่โตใหญ่

เอามาใส่กระเข้ตี

กอใหญ่ ๆ ใบขจี

ไม้สมมีแถมดำ

๕ หมุ่มสะตอตะไคร้หน้า

มีประจำทสาขา

๕ เนรภูสัตว์ชะวา

๕ เถาละดาตรุณี

๕ เขาแต่ล่อต่อวจี

๕ ทชอชาจำใส่ใจ

สุรางคณางค์ ๒๘

๑ หมุ่มไม้แม่กน กอการะคน ว่าปนกันไป กุมารอ่านเล่า
 แม้นเขาวนไว ๆ ดูกจะเข้าใจ ช่อไม้แม่กน

๑) ที่ในไพร่วัน ต้นไม้อนันต์ ลำพันต้นสน กระถินดง
นนทรีปะปน มะดันประตม ระคนเถาคัน

๑) ฉนวนสนุ่น ทนตยสนุ่น ขนุนขนน กระวานกานพลู
ช่อนช้อยช้อย มณฑามลิวัด อินจันกรรณิกา

๑) ต้นกระตอนดิน อยู่ใกล้อินทนิล ต้นฝั้นกันชา
ต้นธารตะวัน ต้นจันทนา กอสน้ตะวา ส้นพวามอญบอน

๑) งามมหากาฬ ทนบ่าตาล ขนานขหนอน พระยา
นามัน ต้นหมันต้นหมอน ต้นกระท้อนหงอน ไก่ช่อนกลั่นเกล้า

๑) ต้นจันกระพ้อ ต้นคนท้อ คันทเขมา ลำแพน
ทุเรียน ตะเคียนกันเกรา ต้นเลขนเสลา มั่นเสาเถาปูน

๑) คนธำตันเทยน ตาลหม่อนตาลเขยน กระเบียนกระบูน
คณำบ้าน สะขำต้นคุณ ลำแพนลำพูน กัณฑ์ไพรวัน

๑) อินทะผลำ กระโดนพันจำ กอขะมันขัน ต้นนุ่นสนุ่น
พิกลพิกัน เถาองุ่นพัน ขนบนต้นไซ

๑) หมูไม้มะดิน บานเย็นบานขัน ลำควนยวนใจ
มันงูมันอ่อน หุบลาช่อนใหญ่ เถาวัลด้วงไฟ เดือนห้าชายน

๑) หล้าพ่นงูผ่าน อยู่ใต้ต้นลาน เถาเข้าสารสวน
ไม้จันผลใหญ่ เข้าในจันวน เถาขจรจวน จะมีช้อย

พระยาจักร์สุนทรโวหาร

๑๑

- ๑ สุปรรณทลิกา ก้านใหญ่ไพบนา ผกาสัตว์
ต้นเงินเหมือนแท้ เช่นแม่เงินปู ถ้าใคร ๆ ดู จะรู้ใคร่ครวญ
- ๑ แม่กนหมู่ไม้ ทมิชอไซ อยู่ในจำนวน พิจารณ
ฐานถิ่น ไม่ต้นกระบวน ประมาณประมวล ที่ควรยลยิน
- ๑ เชิญเขียนเปลี่ยนใหม่ แก่กลอนอ่อนได้ ที่ในระบิณ
เค้าสารนุสนธิ ควรยลควรยิน สาราวาทีน ที่ใช้ไซคำฯ

ฉบับ ๑๖

- ๑ หมู่ไม้ แม่กง จงจำ เล่ห์นัยลำน่า
ฉบับประดั่งวาที
- ๑ ไม้ฝางมะเฟืองเรื่องดี ต้นท่ามั่งมี
ข้างเมืองนครดอนดง
- ๑ มะม่วงมะปรางกอบปรัง มะทรางคันทรง
ประยงขเซงเตงวัง
- ๑ ขานางหูกวางมะสัง หางไหลใบบัง
กระวังตงข้างกางปลา
- ๑ ยุงข้างกร่างไกรไพบนา พิลังกาสา
กาหลงแลงงษ์โคชิง

๑ โกงกางต้นกลางตะลิ่งปลิง มะปริงกะทิงทองกลาง	ลั้วนเหล่ากลางลิ่ง
๑ ชิงชชงชนชองนาง ย่านางชนไต้ไม้แดง	เข้าปนต้นคาง
๑ สันพร้านางแอะสะแกแดง มะแว้งแสะลงใจเมา	พลวงพลองจองแจง
๑ กอเบ็งไม้เซลงสูงเปลา ตำลิ่งกระตังข้างโหลง	หญ้างวงข้างเถา
๑ ชะมวงกอตวงสำโรง ดำโพงละหุ้งพุงแก	มาต้องทอง โหลง
๑ จิงจ้อพนักอสะแก บไต้จะไชคาคี	พุงตอนแปด
๑ กระเม็งต้นเซงแดงสี ปะโลงแลโมงนำยาง	ชิงช้าชาติ
๑ ดงตอนทิงถ่อนเถานาง ตะวางแลหางกะวี	นูนบนต้นคาง
๑ ดำดงดำเหนยงเพียงสี เป็นไม้ทไชการงาน	ดำนิลมนี่

พระยาสุรสุนทรโวหาร

๑๓

๑ มหาหงส์คุ่มหากาฬ หงอนกะทงหนเหยง	ทีในลำธาร
๑ มะกล่ำตาข้างชะเนียง ต้นเมียงแดงโมงแดงไทย	หมู่เถาวัลเปรียง
๑ แดงกวาแดงร้านผ่านไผ่ แดงหนเป็นหมู่มุงดิน	ผลแพงแฝงใบ
๑ ส้มุดระแว้งแรงกลั่น หมอยนตตาทาทายา	เหมือนไฟไต้ดิน
๑ ทองพันชั่งฝาทรงบังหา น้ำใช้สมาณพานดี	ผลเบงยะกา
๑ ใบกระโดงแดงแดงดี เข้าฟ้างทองหลางใบมน	สังกระณี
๑ หญ้าปล้องช้องสามย่านยล ก้านเหลืองแลเอองสองพัน	กะตังใบปน
๑ ว่านม่วงแฉ่งเหมือนขมมันชัน กะตุงหมาบ้าตาไป	ใบก้านเช่นกัน
๑ กะตังงาสงขลาระย้าใหญ่ กะไต้ลิงโค้งโง้งงอ	กะตังงาจีนไทย

๐ ต้นคางคางขนสอ	หางดิงดิงจ้อ
๕ ขนเจ้าเขย่ากึ่งบน	
๐ โสณหางไก่ค้อน	หางไก่พังยล
๕ ขนอยู่ใกล้ ๆ ไม้บง	
๐ เห็นลำไสวไม้ตง	ตงโอจีนก่ง
๑ แก้วราคาพานแพง	
๐ ต้นทองระรองเรืองแสง	ต้นลำฉนวนแดง
๑ ใบใช้ในการมงคล ฯ	

ยานี ๑๑

๐ หมูไม้ในแม่กก	จะแยกยกเขียงอย่างยล
๑ ก กา ทง กง กน	ว่าปะปนระคนกลอน
๐ ไม้สักอีกไม้โคก	ไม้โอโลกสูงสลอน
นางกวักเหมือนนกกวักกร	นางบึงอรกวักเรียกใคร
๐ เรียกชู้ฤาเรียกพี่	แฝงอยู่นี้ฤาอยู่ไหน
ฤากวักเรียกหลงใจ	ให้ชะงักพะวักวน
๐ กระทบตันทกระทบ	กะทกรกเข้าระคน
ไม้หมากบนนาคปน	กระลำกักต้นรักลา
๐ ไม้ชวากแซรกไม้ซึก	ชัยพฤกษ์กิ่งสาขา
ต้นปรักต้นจิกนา	ลูกตาปลาตุกตกครัน

๑ ต้นคดกมะกักกก

โรตแดงแฝงโมกมัล

๑ กลไม้ฤาษีสุข

ไม้ล้ามะลอกมี

๑ ทะลอกมะกอกบก

มะฮอกกิดำรุง

๑ ต้นตำจำบแขก

ตำ ๆ ทนาขง

๑ เถามวกไม้รวกรก

กระบะบแซรกไม้บง

๑ การะเวกกกกอกใหญ่

ดอกเหลืองเรืองทองริน

๑ แก่นเหล็กต้นเล็กใหญ่

มือเหล็กขอพระยา

๑ ใบก้านว่านสากเหล็ก

จิกสวนชนไสว

๑ สมอพิเภกใหญ่

หมู่พริกพฤษาสาร

เถามันนกกชนปกพัน

กอบจากชนต้นกรักช

ลวนกอบทุกคนพงพิ

ต้นเสลาเปลา ๆ สูง

ต้นตาลหกทางนกยง

ดอกกรักชอนส่อนใบบัง

ต้นตองแตกฝักกระสัง

เหงอกปลาหมอกอเป็นพง

มะตูกตูกตุดนตง

กอบแฝกตงลงปกดิน

แต่มิไซไม้ไพโรสิน

เถาชนรกรกปกพฤษา

คนพอใจถากทำมา

ใครยกตังมาครังไหน

ใบเล็ก ๆ ดูแปดไปด

ททองรองคดองลำธาร

รักน้ำใกล้คดองละหาน

มีมากล้นพ่นว่าพรวณ

๑ พรรณไม้ในแม่กด

กง กก ขกมาปน

๑ ต้นไม้แม่กด หลาก

ไม้บ้านไม้อาวญ

๑ สำประรสสำประรัศ

ราชตัดถัดกันไป

๑ มะขวิดขีดไม้ขวาด

เสาวรสอรชร

๑ จากัดสัตตบุตร

มังคุดผลโอชา

๑ ละมุดต้นไม้นอก

ยังไม่มากสาธารณ

๑ มะตาดต้นเตาเกียด

สี่เสียด ๆ พาท

๑ นาคราชไม้มะริด

ต้นเกิดไม้สำคัญ

๑ เกิดเมืองเขามักว่า

กอกการเกิดใหญ่

เรียงกำหนด ก กา กน

ว่าประตนประดังกัน

จัดวิภาคมากมลดรัน

ว่าคละกันสำคัญไซ

ชีกัดสลัดโต

วันกรตใหญ่หญ้าขัดมอญ

ต้นมะหาดผลแก่ออน

รสสุคนธ์ปนพุดลา

ต้นละมุดนางสีดา

รสขวนกลิ่นฉนเล็ดหวาน

มาบางกอกไม้สุ้นาน

เลือก ๆ บ้านจึงจะมี

ต้นเสนยตเขาเบียดสี่

ปางขงเคียดเสียดสี่กัน

เถาสลัดชนปกพัน

ทพระพักโพธิสมัย

ดอกชงชาชนชใจ

การเกิดหนอยู่เคียงกัน

๑) ลางสาตตาดพวงตก
ผักปอดสดตะบัน

๑) พิตสะหนาดพาดไฉน
ต้นหนาดไม้กั้นผี

๑) มะกรุดมะพุดผล
บรเพชพนกะพอ

๑) ชิมุนาดชาตตะบุตร
พุดตาลต้นคองคา

๑) พุดทชาติต้นตา ๆ
พุดจันแลตต้นเบ็ด

๑) ชาเลียดกระทางตด
คุดเคาชดเวียนวง

๑) คนชกผักกระเจต
สลอดผลหล่นพรุ ๆ

๑) ใบต้นนิละพัต
ใบจิงเรืองฤทธิ

๑) งามชอเมฆพัต
กั้นบดกปูนกัน

๑) โกฎสอกฎเซมา
กฎจุพาลำพา

สวาดรกรเข้าปกพัน

เบญมาสดาดต้นมี

เสม็ดไซ้ทำไตต

เพชสังฆาฏผักกาดกอก

แกเหลืองหล่นลงททอ

ทปากบอมพุดทรา

พุดชอนพุดทรักษา

เดอดเหมอดคนปนผักเค็ด

สลอดนาตต้นสาเส็ด

ต้นเองเพชมาตาดง

ต้นตะทิตสูงระหง

ชะลุดลงทอดยอดขู

ปะพริกเทศเตตมาต

ผักเบ็ดปูพนอรณ

ตาลบดพระฤาษ

ปลกกงอกได้เป็นพืชพรรณ

เบญะบัตเทือกเถาว์ล

ลวันเถาว์ลพันพฤกษา

กฎน้ำเต้ากฎพุงปลา

กฎสี่สะประทุมาน

๑ โกฎกระดุกกฎก้านเพร่า*	ตำราเก่าท่านไซซาน
ยังเทียบเศวตภาพ	ตาทักแต่นยาวพาด
๑ อิกเทียบชอเขาเปลือก	จะชอเลือกสรรจงดี
เขามักเปลี่ยนปนมี	ที่ไม่รู้ดีไม่ถึง
๑ คนล็กหักเข้าโพด	ลูกเล่นโลดโตดตั้งตั้ง
เจ้าชองรื่องของคณิง	วงตะบึงบแลหลัง
๑ นิโครธโลดทะนง	สูงระหงกิ่งใบบัง
บักษามาทำรัง	บางเวรชองชองแซ่เสียง
๑ ก้าแพงเจดชนดวด	ตนมะหวดชนแข่งเคียง
กระถินเทศถัดเรียง	เป็นระยะคละกันไป
๑ ร้าพรรณไม้แม่กต	จะให้หมตมากมีนัย
ว่าย่อพอเข้าใจ	ไว้เป็นอย่างทางอักษร ฯ

สร้างคณางค ๒๘

๑ หมูไม้แม่กบคิดเข้าบ้านจบ	กระทบกาพย์กลอน
กุมารอ่านเล่น เป็นสถาวร	เปลี่ยนเพี้ยนอักษร ตามบ่อนแม่กบ
๑ กอหญ่าตะกรับ	อิกตนมะพลับ เคียงกับผะอบ
พุดจับพุงจาบ	ตะขาบตะขบ ตับเต่าผักตบ
	ตาดนพนเมือง

* พิมพ์ตามฉบับสมุดคำ แต่ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๑ ว่า อิกกฎชื่อ ก้านเพร่า

๑ ต้นผักกระชับ อีกรัตนระงับ กระจับไทยเมือง หมูกอ
อังกาบ กุหลาบแดงเหลือง ไม้ราบฤทธิเรือง* แพ้วานหนุมาน

๑ มดยอบถอบแถบ ผดมะม่วงแพบ สุกมรสหวาน
ต้นกระตบยอต ต้นครอบจักรวาล ครอบตลับปาน ตลับไต้ยา

๑ กอวานตะขาบ ถัดถึงวานลาก สาบแร้งสาบกา
มกชนหมุ่มง ทงทองนา ต้นบีบจำปา ผกาดกไสว

๑ ถัดเหลาตนเลียบ กอผักกระเจียบ กระจับจีนไทย
พลับพลึงตนตา หนุยานาดับไฟ ผักปลาบชนใน ท้องร้องรุงรัง

๑ ยหุบเดมท แรกๆ นนม แต่ทโนวัง ครนนานจิด
จริง ตอนกิ่งปลุกฝัง แพร่ออกประดั่ง จนบ้านราษฎร

๑ มะม่วงเทพรส ลือชาปรากฏ ทงพระนคร รสดีพิเศษ
เป็นเหตุสังทรณ จงตงนามกร สิบเรื่องเนองนาน

๑ เทพทาโร เป็นไม้ใหญ่โต มีในตงตาน หน่งวาน
กิบแรด พวกแพทยชำนาญ หาไว้ใช้การ ประกอบสรรพยา

๑ เหน็ดตบเตาคลา สแดงปนดำ ดงนำหมกทา
ยาสูบจนจิด พรรณพชนาๆ เป็นของสิ้นคำ ข้างเมืองเพชรบุรี

๑ บวบงูขนราน เกาแผ่เพ่นพ่าน ผดตกมากมุด
เก็บแลกกอสูด ไม้หมตไม้สุญ ปลุกเติมเพิ่มพูน สิบพืชพรรณผด

* หมายถึง ไวราก ในเรื่องรามเกียรติ์

๑ ไม้ในแม่กบ เช่นว่าปรารบ บันจบยุบล เด็กเพียร
เขียนอ่าน ในสารอนุสนธิ จะรู้แบบยล นิพนธ์พาที ฯ

ยานี ๑๑

๑ หมูไม้ในแม่กม

ก กา กน กง มี

๑ จนถึงแม่กม นับ

ชื่อไม้ในจำนวน

๑ ชามไทยไม้ฉันท

มะยมชะอมพัน

๑ กะทุ่มมรุก

สะเดาเถากระดอม

๑ กุ่มน้ำตามลำคลอง

ฉัตรอินทรีแลฉัตรพรหม

๑ ตำราว่าวิเศษ

ต้มกินรากกิ่งใบ

๑ ผักหนามชาควรมครน

ตาตุ่มนามแข่งขัน

นับนิยมตามวิธี

กก กต กบ ครอบกระบวน

ตามลำดับไม้ผิดผวน

แม่กมนมอนันต์

เหล่าสุกรมนมสวรรค์

ไม้เขียนชนต้นพยอม

ต้นกุ่มบกโคกกระดอม

อีกกระยอมเป็นยาฉม

เก็บมาดองได้दनถม

เห็นน้ำชมชนฉัตรไชย

ชมเห็ดเทศชมเห็ดไทย

แก้โรคร้ายได้สารพัน

มะตุ่มตมพจนารัญ

กับบาทาตาตุ่มคน

- ๑ ตุ่มกาจากับกิ่ง
ชมแสงแผงเป็นกล
- ๑ ต้นเนียมกระเทียมหอม
หอมแดงส้สะเหมื่อน
- ๑ ต้นพรหมนำชมชอ
ไม่สมพรหมจรรย์
- ๑ เถาว์ดกำปบุหลด
กำปบุหลดออกไป
- ๑ ชมเฉียงเวียงระตะ
บุทรพระรามดู
- ๑ ส้มกึ่งยาววิเศษ
นางแย้มแกมลาดวน
- ๑ อัจจรรย์เถาว์ดชาม
ข้างสมนักระไร
- ๑ พรหมมิบุปกดิน
ผักกระโคมคือโคมงาม
- ๑ ผักหนังกนิยม
บวบชมชอไม่ลวง

- กระท่อมทังกิ่งใบหล่น
แสงสุริยนฤาแสงเดือน
- มะขามบ้อมผลหล่นเกลื่อน
หอมเช่นใช้ใบผัดกัน
- กอมันฤาหนามอนันต์
หนามแหลมคมพรหมอะไร
- คนสมมุตแต่ครึ่งไหน
เหตุเถาว์ดพันกำปบุ
- ปนไม้กระท่อมคหุม
เหมื่อนบุทรทนางมวน
- ชะเอมเทศชะเอมสวน
ชมพวงดวงดอกไสว
- โครตงนามแต่ครึ่งไหน
ใบย้อหุดตั้งชาม
- ผักโหมหินผักโหมหนาม
เจ้าทรงโคมโคมลาญทรวง
- เรียกผักชมคือผักขวง
ชมจริง ๆ ยิ่งอย่างชม

๑ ส้มโอมผลกลมใหญ่
ส้มเกลี้ยงผลเกลี้ยงกลม

๑ ส้มซ่าโอชารส
น้ำเชื่อมสักขวดโหล

๑ ส้มจินปลูกเมืองไทย
รสชาติต่างจวน

๑ ส้มหนงนามดุษัน
มะเขินสองเหล่ากอ

๑ พรรณหนงเรียกส้มจุก
เปลือกบางคืดบังอร

๑ หนงส้มเทพีรส
ส้มเหม็นหล่นอาเกยรณ

๑ ส้มจินแจกเอามา
รสหวานเย็นชื่นใจ

๑ ส้มหนงสผวเหลือง
รสชาติกพอด

๑ อย่างหนงส้มสันดาน
เรียกชื่อส้มเหมื่อนกัน

๑ ส้มเซาอกส้มกบ
อกทบครบวาจา

ตั้งขอไว้กพอดม
แต่ยอมเยาว์ไม่เท่าโอ

ปล่อนเปลือกหมดโลละงโ
ใส่ส้มซ่าโอชาชวน

มีถมไปทีในสวน
ชวนเหยนคลนชนลาคอ

เรียกส้มจินตาปอหลอ
แบ่นกระดานมุดอศตร

ผลห้ามสูกตูลอน
โคมแนบบางร่างอย่างเขียน

หวานปรากฏรสแนบเนียน
เปลือกบางอ่อนหนอนแทงไซ

ในนาวาส่าเกาใหญ่
มักจะใช้ชงตราฐ

มาแต่เมืองตรังกานู
หวานสนธิชดชมครน

หมอใช้การยาส่าคัญ
กินบได้ใช้ทำยา

แจกให้ครบกัตองสา
ว่าหมूसมนิยมกลอน

๑ ชมพู่อกหม่น

ทมาแตนคร

๑ ทนงเรยกชมพูสวน

ชมพูช่อศาล

๑ ชมพูสดงชาติ

พวงผลเช่นคนกรอง

๑ ชมพูสีปิ่นแห่ง

เขาไม้สูงนยม

๑ ชมพูช่อสาแหวก

สีผลแดงศาลาน

๑ ต้นครามอกกำกึ่ง

คู่กับสนตะวา

๑ กกกอกต้นเข้าต้ม

ทับทมดอกแบ่งบาน

๑ ต้นนวมใบหนานุ่ม

จันทหอมใช้จันทจวง

๑ ดุหลากรากสามสิบ

นาเชอมเชอมสี

๑ พกขมนาเตาชม

ดอกเขมยบันปาน

๑ จะเขตชนามกร

๑ กระจงป่าสมญาไม้

๑ ผลแดงล้วนสีเสียด

๑ เหวตล้วนนวลละออง

๑ งามสอาดแดงลายอง

๑ มาผูกแขวนเส้นนำชม

๑ ทแจ่ง ๆ ดกอุดม

๑ มदनถมมากสาธารณ์

๑ เป็นชองแปลกมีไม้نان

๑ กิ่งก้านใหญ่ใบหนา ๆ

๑ มีในทุ่งททองนา

๑ พวกผกนาล่าทุ่งธาร

๑ คนนิยมเอากวาดลาน

๑ ผลอ่อนแก่แลเป็นพวง

๑ ย่านกอกคดมีเจ้าของหวง

๑ เป็นผกจมปลาราด

๑ เมื่อดิบ ๆ ชมสนท

๑ เป็นเงาปลาดาบทราบชมหวาน

๑ หมอสะสมไว้ใช้การ

๑ นาชาติจสแดงฉน

๐ เข้มเหลื่องแลเข้มปุ่น
เข้มแดงแดงเช่นกัน

๐ สลุมพอดชอดอกแยม
ตลุมพุกต้นแปลเปลา

๐ บวบหอมหอมแต่ขอ
โอราน่าประวิง

๐ หมูไม้ในแม่กม
เทียบกลอนอักษรศรี

๐ สัจจาวญเศวตวรรณ

กบขบุนกรากรุ่นเทา

หมุดงแหมแถมบ้าเลา

เกดกันเกราเช่าแอบอิง

บวบเหลยมฤาเป็นเหลยมจริง

แกงเลี้ยงต้มชมไม้มี

แยกนิยมตามวิธี

แม่กมมีเท่านั้นนา ฯ

ฉบบัง ๖๑

๐ ขน เกย เลยกกล่าวพฤษา อินมีสมญา
ตดตองแลพองกับเกย

๐ นบตงแต่ต้นอบเชย ไม้กระยาเลย
แลเตยทงสองพองนาม

๐ เตยหอมอกทงเตยหนาม มีในเขตคาม
แลชายแมนาลาคลอง

๐ นางกรายคิตคล้ายท่านอง นางรำลำพอง
กรวดกรายชะม้ายชาเลอง

๑ ทอ^๔งกว^๔าวตอ^๕กแ^๕งเจ^๕อเท^๕ล^๕อ^๕ง ดาว^๕ก^๕ระ^๕จ^๕ายดาว^๕เร^๕อ^๕
 ช^๖าง^๖นำ^๖วมะ^๖นา^๖วเป^๖ร^๖ย^๖ว^๖ห^๖ว^๖าน

๑ ท^๕น^๕งเร^๕ย^๕กมะ^๕นา^๕ว^๕น^๕ม^๕ย^๕าน มะ^๕นา^๕วเท^๕ศ^๕พ^๕าน

จะ^๖ย^๖อ^๖ม^๖ผล^๖ไม้^๖ไ^๖หญ^๖่^๖โต^๖*

๑ เ^๕ร^๕ือ^๕เถ^๕า^๕ค^๕ง^๕ค^๕าว^๕น^๕ม^๕โค^๕ ห^๕าง^๕ป^๕ลา^๕ก^๕ร^๕าย^๕โพ^๕

บ^๖าย^๖เบ^๖ย^๖ด^๖เซ^๖า^๖เส^๖ย^๖ด^๖ย^๖าง^๖ท^๖ร^๖าย

๑ น^๖้อย^๖หน้า^๖แ^๖ะ^๖มา^๖ท^๖ล^๖าย^๖ ก^๕ระ^๕พ^๕ห^๕าง^๕ค^๕ว^๕าย

ห^๖ิง^๖ห^๖าย^๖ก^๖ระ^๖ชา^๖ย^๖ช^๖ู^๖บ^๖

๑ ฝ^๖อย^๖ฝ^๖าก^๖ล^๖ิ้น^๖พ^๖ุง^๖อ^๖อก^๖ไ^๖ก^๖ล^๖
 น^๖ม^๖แ^๖ว^๖ชา^๖ว^๖ใน

เร^๖ย^๖ก^๖ก^๖ัน^๖ว^๖า^๖ถ^๖ัน^๖ว^๖พ^๖า

๑ ไ^๖ท^๖ร^๖ย^๖อ^๖ย^๖ต^๖ัน^๖ช^๖อ^๖ย^๖สา^๖ชา^๖ อ^๖อ^๖ย^๖ช^๖าง^๖ช^๖าง^๖มา

ค^๖ุด^๖ห^๖ัก^๖แ^๖ล^๖ะ^๖ช^๖ัก^๖ช^๖ิง^๖ก^๖ัน

๑ เ^๕ล^๕บ^๕เห^๕ย^๕ย^๕ว^๕เก^๕ย^๕ว^๕ช^๕ู^๕ช^๕ัน^๕ ห^๕น^๕าม^๕เห^๕น^๕ย^๕ว^๕เก^๕ย^๕ว^๕พ^๕ัน

ต^๖ัน^๖พ^๖ุง^๖ท^๖ะ^๖ล^๖าย^๖ห^๖ว^๖าย^๖ล^๖ิง

๑ ส^๖าย^๖ห^๖ย^๖ด^๖พ^๖อ^๖ส^๖าย^๖ห^๖ย^๖ด^๖จ^๖ริง^๖ ฤ^๕า^๕ส^๕าว^๕ป^๕ระ^๕ว^๕ิง

ไ^๖ต^๖ก^๖ล^๖น^๖ก^๖ห^๖ย^๖ด^๖ย^๖น^๖ค^๖ม

๑ ต^๖ัน^๖ล^๖ก^๖เซ^๖ย^๖ต^๖าย^๖ห^๖ว^๖าย^๖ช^๖ม^๖ ห^๖ว^๖าย^๖บ^๖ึง^๖ล^๖ำ^๖ก^๖ล^๖ม

เต^๖า^๖เ^๖า^๖ต^๖ะ^๖ค^๖าค^๖ช^๖าว

* พิมพ์ตามฉบับสมุคคำ แต่ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๑ ว่า หนึ่งเรียก
 มะนาวนมยาน ชื่อเหมือนประจาน นารีที่นมย้อยโต

พระธาตุรสุทรโฆหาร

๒๗

๑ หวายพะสะเดาลำยาว หวายมูลไก่อขาว
ปากโตมักชายหวายหิน

๑ หวายระเดียงพระผู้ทรงศีล มักใช้อาจิน
ห้อยตากสะบงจิว

๑ หวายหน่งนามชอชุมพร อิกหwayนคร
เป็นของสันคามาชาย

๑ มุดมตสนสพนควาย มะเดื่อเซียงราย
หวานขิดสนิทโอชา

๑ แต่งแต่วัตถ์แก้วอเนกา แคนฝอยกอดผา
หอยแครงดแต่งฉาดฉาย

๑ ดูปวเถาถวแม่ตาย ตันกระตังบาย
นาลายพงพอนยาง

๑ คำฝอยสมบ็อยชนบู่ มะเดื่อตندق
ลาดนภพนพนตน

๑ ผกเบยเรยปกอรณิน ต้มกะทกน
สด ๆ กรสดกรัน ๆ

๑ มะงวนมววชนพน แกนเมอียดามัน
เถามุ่ยชนรภปกเผื่อ

- ๓๐๕
 ๓๐๖
 ๓๐๗
 ๓๐๘
 ๓๐๙
 ๓๑๐
 ๓๑๑
 ๓๑๒
 ๓๑๓
 ๓๑๔
 ๓๑๕
 ๓๑๖
 ๓๑๗
 ๓๑๘
 ๓๑๙
 ๓๒๐
- ๓๒๑
 ๓๒๒
 ๓๒๓
 ๓๒๔
 ๓๒๕
 ๓๒๖
 ๓๒๗
 ๓๒๘
 ๓๒๙
 ๓๓๐
 ๓๓๑
 ๓๓๒
 ๓๓๓
 ๓๓๔
 ๓๓๕
 ๓๓๖
 ๓๓๗
 ๓๓๘
 ๓๓๙
 ๓๔๐
- ๓๔๑
 ๓๔๒
 ๓๔๓
 ๓๔๔
 ๓๔๕
 ๓๔๖
 ๓๔๗
 ๓๔๘
 ๓๔๙
 ๓๕๐
- ๓๕๑
 ๓๕๒
 ๓๕๓
 ๓๕๔
 ๓๕๕
 ๓๕๖
 ๓๕๗
 ๓๕๘
 ๓๕๙
 ๓๖๐
- ๓๖๑
 ๓๖๒
 ๓๖๓
 ๓๖๔
 ๓๖๕
 ๓๖๖
 ๓๖๗
 ๓๖๘
 ๓๖๙
 ๓๗๐
- ๓๗๑
 ๓๗๒
 ๓๗๓
 ๓๗๔
 ๓๗๕
 ๓๗๖
 ๓๗๗
 ๓๗๘
 ๓๗๙
 ๓๘๐
- ๓๘๑
 ๓๘๒
 ๓๘๓
 ๓๘๔
 ๓๘๕
 ๓๘๖
 ๓๘๗
 ๓๘๘
 ๓๘๙
 ๓๙๐
- ๓๙๑
 ๓๙๒
 ๓๙๓
 ๓๙๔
 ๓๙๕
 ๓๙๖
 ๓๙๗
 ๓๙๘
 ๓๙๙
 ๔๐๐
- ๔๐๑
 ๔๐๒
 ๔๐๓
 ๔๐๔
 ๔๐๕
 ๔๐๖
 ๔๐๗
 ๔๐๘
 ๔๐๙
 ๔๑๐
- ๔๑๑
 ๔๑๒
 ๔๑๓
 ๔๑๔
 ๔๑๕
 ๔๑๖
 ๔๑๗
 ๔๑๘
 ๔๑๙
 ๔๒๐
- ๔๒๑
 ๔๒๒
 ๔๒๓
 ๔๒๔
 ๔๒๕
 ๔๒๖
 ๔๒๗
 ๔๒๘
 ๔๒๙
 ๔๓๐
- ๔๓๑
 ๔๓๒
 ๔๓๓
 ๔๓๔
 ๔๓๕
 ๔๓๖
 ๔๓๗
 ๔๓๘
 ๔๓๙
 ๔๔๐
- ๔๔๑
 ๔๔๒
 ๔๔๓
 ๔๔๔
 ๔๔๕
 ๔๔๖
 ๔๔๗
 ๔๔๘
 ๔๔๙
 ๔๕๐
- ๔๕๑
 ๔๕๒
 ๔๕๓
 ๔๕๔
 ๔๕๕
 ๔๕๖
 ๔๕๗
 ๔๕๘
 ๔๕๙
 ๔๖๐
- ๔๖๑
 ๔๖๒
 ๔๖๓
 ๔๖๔
 ๔๖๕
 ๔๖๖
 ๔๖๗
 ๔๖๘
 ๔๖๙
 ๔๗๐
- ๔๗๑
 ๔๗๒
 ๔๗๓
 ๔๗๔
 ๔๗๕
 ๔๗๖
 ๔๗๗
 ๔๗๘
 ๔๗๙
 ๔๘๐
- ๔๘๑
 ๔๘๒
 ๔๘๓
 ๔๘๔
 ๔๘๕
 ๔๘๖
 ๔๘๗
 ๔๘๘
 ๔๘๙
 ๔๙๐
- ๔๙๑
 ๔๙๒
 ๔๙๓
 ๔๙๔
 ๔๙๕
 ๔๙๖
 ๔๙๗
 ๔๙๘
 ๔๙๙
 ๕๐๐

พระยาศรีสุนทรโวหาร

๒๙

๑ กัลวีนากเพียงนากเปล่งแสง กัลวีกรามเรตแรง
หนงนามว่ากรามคชสาร

๑ กัลวีสหัสโตโวหาร เรียกแต่โบราณ
อีกกัลว้ประจำพานร

๑ หนงเล็บมือนางนามกร ตบหอมขจร
บางเรียกว่ากัลว้กรบูร

๑ นางเงยส่งามจำรูญ กินดีบมีมุด
ภิมเสนแลตม่นมสวรร์ค

๑ หอมว่าตานีอาร์ญ อุดปนกัน
กับตาลีบ้ตรฤาษี

๑ กัลว้แซหนงเรียกกทล กาบกมกมี
ข้างแดนละว้าป่าไศล

๑ มลื่อองฝิวื่อองอำไพ นางนวนนวนใจ
กัลว้ไวกะเหียงเรียกนาม

๑ พรรณกัลว้มีหลากมากตาม ประเทศเขตคาม
นคมแลเขตตงตอน

๑ เหลอทจะรำนามะกร ลัดบหลดทอน
แต่ทรูแจงแห่งนาม ๆ

ยานี ๑๑

๑ จักกล่าวพรรณมะม่วง มะม่วงเมืองสยาม	ท่านทั้งปวงจงรู้ความ จะนับนามอเนกนัก
๑ จะจัดที่จำได้ มีหลากหลายโดยเลิศลักษณะ	พอกคนไทยแจ้งประจักษ์ ประเภทพรรคอัมพาสล
๑ พิมพ์มิตาดิน รู้จักแทบทุกคน	เป็นภาคพื้นทุกตำบล ยังประตุนพิมพ์เล่มมัน
๑ หมอนทองอร่ามรส แมวเขามีสองพรรณ	หวานปรากฏรสสวรรค์ แมวเขาสาวแมวเขาคำ
๑ พรวนชออีกพรวนควาย ควั่นเทียนแลทองคำ	แก้ว ๆ กลายมีประจำ มลิอ่องทองปลายแขน
๑ นำตาลปากกระบอกร มะม่วงนายขุนแผน	ชานนามออกทุกดินแดน ปลุกเมื่อทพกลับคืนมา
๑ การเกิดอีกไซ้ไก่ สิงโลตมลิลา	ทุเรียนใหญ่สังขยา แก้วลิมรั้งหนังกลางวัน
๑ กระสวยรสสนิท แขนอ่อนอกนวลจันทร์	อินทรีชิตทศกรรฐ์ นำตาลจนเทพว่าจวน

๑ ไช้เหี้ยไชนกกระสา
อึกสาวละหอยหวน

๑ ม่วงเทพรำลึก
กะละแม่มชอช

๑ ม่วงพราหมณ์ชายเมียน
เมียรกตงชวน

๑ ม่วงสาวกระทืบหอ
สาวอยากจะโภชา

๑ มะม่วงพิมสรรรค์
ดวงชนตวนเดือน

๑ มะม่วงชอราฟง
ม่วงเคยรคชสาร

๑ กระแตลมรั้งเรียก
คางคาวลิมลูกเลย

๑ ทองขาวทองดำต
แก้วขาวแก้วดำบัน

๑ สวรรณหงส์เห็น
เป็นม่วงเสยเมื่อไร

๑ โสณน้อยผะอบนาก
กระป๋มกระเปาปอง

กระล่อนบ่ากระล่อนสวน
สาวสกิดมารดาตุ

แขกชายตกอกกราบหม
หนงชอวาชาละวัน

ดทวงทรสชยน์
ยงส์ชายจ่ายอัมพา

นกกศอรสโอชา
จนโกธากะทืบเรือน

ชอทงนนไม่มีเหมือน
ถึงสรรรคชนวมาน

คนคณงดวยรสหวาน
อึกหัวบ้านมะม่วงเนย

โดยสำเหนียกกันตามเคย
หลงกินเพลินเนิ่นนานวัน

ชนเป็นคู่แข่งเคียงกัน
เปนระยะคละกันไป

แต่เขาเล่นละคอนไทย
อยากใครรู้ตหงส์ทอง

เจ้าเงาะหลากเพื่อนทงผอง
เป็นเหมือนเงาะเงาะรจนา

- ๑ มะม่วงชอกการเวก
 หอยแครงแลแตงกวา
 ๑ ควนางตุน่ากิน
 แลเห็นเป็นหม่มมุง
 ๑ หัวโตต้นตาเตย
 สาวน้อยสนานวน
 ๑ มะม่วงผิวพรากเมีย
 แก้วพรากแม่จากกัน
 ๑ สาลิกาลิมรั้งอยู่
 ม่วงกระกระแอมแผง
 ๑ สาวตบอรร่า
 จากม่วงของชอบใจ
 ๑ มะตูมอกดับเบ็ด
 อ้ายชวบใหญ่ไครปาน
 ๑ มะม่วงเขียวสอาด
 ม่วงนกกกระจิบลาย
 ๑ ม่วงสาวกระทิมยอด
 เดินไปไม่ทันแล

นามนกเอกในเวหา
 หวงกกาเหนียงนกกระทง
 เทพสุนชอคคล้ายกรง
 ม่วงสาวน้อยเยยมทองหวน
 ผัวตเมียร้องไห้ครวญ
 สาวรณจวนสาวสวรรค์
 คัดน่าเสียใจครั้น ๆ
 รสสำคัญเห็นรุนแรง
 วัตวังคูกับแกมแดง
 มะม่วงแพบแอบพุดไทย
 ด้วยระกำจะจำไกล
 ตบอรร่าสงสาร
 หวานมันเด็ดจหน้าตาล
 สับสำบนนำตาลทราย
 กำเนิดชาติพิมเสนกลาย
 อีkm่วงล่าหมาไม่แล
 เต็มนางรอดบตรตาแห
 เหยยบม่วงเล็กเตกว่าชาน

พระยาสรุสนทรโวหาร

๑ ม่วงน่นครนใหญ่มา
จ้งตงนามชานาน

๑ มะม่วงมละกอ
เทพรสโรชา

๑ เหลือจะรำให้สุด
นักเรียนพงแรกสอน

ดกระยำใครจักปาน
กระทบยอดรดบาทา

สาเกก้อเป็นสมญา
อัมพาดนพนดนดอน

ชอสมมตนามกร
อานกลอนเล่นเป็นสำราญ ฯ

ยาน ๑๑

๑ จักร้าพรรณทเรียน
ทองสุกทองยอชยาน

๑ ทองคากันต้อต้น
กระปุกสุวรรณา

๑ ทเรียนตลับทอง
ตลบนาถฉวมัน

๑ ทเรียนกบแม่เถา
กบเลบเหยยวบักษ

๑ ตงตนเหราเต็ม
เหราไบมันแสง

ชอเพยนเปลี่ยนมากสาธารณ์
อิกทองหีบยังทองทา

นางทองย่นใหญ่สาขา
กระปุกนากหลากฉวพรรณ

สเวองรองตูดายฉั้น
สนามนพรรณหนึ่งมี

เป็นตนเคาแต่เต็มท
กบเม็ดในกบกึ่งแขง

ตอนต้อเต็มมาปลุกแปลง
เป็นมันยับจับไยหนา

๑ ทูเรียนเหรางออย
 หนงเรยกขอเหรา
 ๑ เรยกการะเกดพุ่ม
 การะเกดแดงสำลาน
 ๑ การะเกดสัเขียวสด
 การะเกดตาเหมือนนม
 ๑ ทูเรียนรสอรอย
 สาวชมเหมือนจะชวน
 ๑ หนงขอสาวสวรรค์
 แพงถกกจะยอม
 ๑ ทูเรียนนางแดงโคก
 แดงเถาเข้าพัวพัน
 ๑ หนงนามนางกระเทย
 เม็ดตายทุกเม็ดไป
 ๑ นางหนักคูนางล่า
 นางตลุ่มวิไลวรรณ
 ๑ นางกระเทยมอกนางภา
 สัเทียมมนพคุณ

ดูห้งออยก้อยไม่แน่นหนา
 พับสมุดสุดมันหวาน
 ผลปู้มดุ่มงามตระการ
 การะเกดเหลืองเรืองรังสี
 งามปรากฏนิลมณี
 ขอตามเคาเจ้าของสวน
 เรยกสาวนอยเนียนมนวล
 ให้ชมชิมลรสหอม
 เหลืองจะกลั่นจะอดหอม
 จนหมดมอขอสาวสวรรค์
 ต้องวิโยคจึงจาบัลย์
 นางชมภู่ตสดใส
 ใครไม่เคยพบแคลงใจ
 ไม่มีเพาะเสาะสืบพรรณ
 แดงตาสานางเขียวมัน
 นางกระท่อนอ่อนนละมุน
 ทงสองขอเห็นเฉยชวน
 ยวงใหญ่หนาน้ำพิศวง

พระยาสรสุนทรโวหาร

๓๕

- ๑ ทูเรียนแดงแม่เถา
แดงเบี่ยงเรียกนามคง
- ๑ ทูเรียนเขี้ยวตาลัง
อกชองากุญชร
- ๑ กำปั้นแลอิมাত্র
จำแบ้แจจำปา
- ๑ จรเขี้ยววงยาวใหญ่
ปลัดค้าชอเจ้าชอง
- ๑ ยักไซโมราน
ผักเข้าแซนอ่อนปน
- ๑ สนนสนทนเนอ
สองงามงามไสว
- ๑ หนงชอพระสมุท
หมอนทองพ้องนามกัน
- ๑ ทูเรียนรูปโบบังโล้ง
รูปรัตไมเรียวรี
- ๑ ทูเรียนชอสาวหยุด
สถานตนเสลา
- เป็นต้นเค้านั้นใหญ่ยง
แดงข้างเขี้ยวทเรียนจร
ทูเรียนหนงนามมังกร
เพราะเหลืองอ่อนดุงสง่า
โดยรสชาติก็โอชา
เทียบด้วยสีมาลสอง
สีประไฟเหลืองเรืองรอง
ปลากะโทเทโพผล
สองชอชดชอบกล
นางปากทอธรณีไหว
ผลโตเหลืองยิ่งใคร ๆ
ผลนำชมนมสวรรค์
อีกลมุตรสหวานมัน
กับมะม่วงหมอนทองมี
เรียกหอยโข่งเขี้ยวขจี
อีกหอยชมกลมย้อมเยาว์
เรียกสมมุตด้วยกลินเกลา
สนवलหลายคล้ายสถาน

๑	หนังสือนกกระจับ ก้านยาวผลย่อยยาน	ผลห้ามตบตระการ อกยวงปลนกลนคนแรง
๑	นางเบ็ดรูปคล้ายเบ็ด พรรณหนังสือแมลง	ท่ายเพ็ด ๆ เรอสดาง บองท่ายงอนชชันเซ็ดช
๑	ทุเรียนชอมหลาย นักเลงเล่นตตพ	แยกชยายออกใหญ่ เขามักรูปพรรณ
๑	เพราะเขาเคยสังเกต จึงกล้าทาพนัน*	ผลพเพศเหตุสำคัญ ชนะกันด้วยแม่นหมาย ๆ

- ๑ อันเรื่องน้ไม่สู้มประโยชน์มาก
แต่นั้นหากชุกชนก็ชวนชวาย
คิดไว้เพื่อพ่อเล็ก ๆ เด็ก ๆ ชาย
ได้อ่านจ้อพอสบายบันเทาทุกข์
- ๑ ด้วยอักษรกลอนล้วนแต่ชวนอ่าน
ทั้งว่าชานเค้าชบวนชวนสนุก
อีกเรื่องราวกล่าวความตกตามยุค
พอแก้ทุกข์แก้รำคาญเถิดท่านเอย ๆ

* ฉบับพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๗๑ ว่า จึงกล้ามาพนัน